

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Un record de Guillem Mateu Mateu (Caimari, 27 de maig de 1930 - Palma, 21 de març de 2015)

Guillem MATEU VICENS

Guillem Mateu a casa seva treballant a la lupa binocular

Guillem Mateu Mateu va néixer a Caimari, en la primavera de 1930, fill de Guillem i Catalina, essent el tercer de vuit germans. L'ambient rural del seu poble, ben bé al peu de la Serra de Tramuntana, va permetre un apropament a la Natura des dels primers anys de la seva infantesa; apropament que es féu més intens a partir dels nou anys quan ingressà al Monestir de Lluc com a blauet, on es sentí com a casa al llarg de tota la vida. A Lluc va realitzar els estudis eclesiàstics i va adquirir una formació humanística que va imprimir en el seu caràcter la capacitat de veure la Natura des d'una vessant espiritual, lligant, tal i com sovint deia, la Ciència amb la Transcendència. En la seva adolescència, al monestir, va comptar amb figures com el Pare Bauçà que l'inculcaren l'amor per la flora, la

fauna i els paisatges de la Serra, sentiment que anava creixent com a conseqüència de les excursions que feien part del programa educatiu dels frares de Lluc. En aquesta època conegué

dues persones que després serien els seus referents humans i científics: Guillem Colom Casanovas i Ramon Margalef. Margalef complia el seu servei militar a Mallorca i es feia acompanyar pel seu amic Guillem Colom quan trescant per la Serra de Tramuntana

estudiava la fauna d'invertebrats de les fonts i torrents. En algunes d'aquestes sortides s'aturaven al monestir de Lluc, on mon pare, encara jove, va tenir el primer contacte amb aquestes dues grans personalitats científiques, determinants en el seu futur.

Una vegada acabats els estudis i ordenat sacerdot, va partir cap a Barcelona on va compaginar les seves obligacions religioses amb l'estudi de les Ciències Naturals, llicenciant-se en la primera promoció de Biologia i posteriorment fent el Doctorat sota la direcció del Professor Gadea tot i que *de facto*, el seu mestre i mentor va ser Don Guillem Colom. Eren els anys durant els quals Margalef donava un fort impuls a l'Ecologia, i per extensió a les Ciències Biològiques, creant un important grup de recerca d'on han sortit científics de gran talla. Aquests dos científics, Margalef i Colom estaven units per una forta amistat, que quedà enregistrada en seu l'intercanvi epistolar, tal i com va quedar reflectit l'any 2009 en el llibre *Ramon Margalef i Guillem Colom. Diàleg epistolar entre dos savis, mestres i pioners de la ciència*.

Una de les primeres promocions dels estudis de Biologia.

La interacció entre aquestes dues ments privilegiades va donar una nova perspectiva a l'estudi del registre fòssil que habitualment s'havia considerat com una col·lecció i descripció d'exemplars, adscrits a un període de temps concret. Fruit de la comunicació i intercanvi d'idees entre Margalef i Colom, aquest darrer va anar incorporant els conceptes i coneixements ecològics que el primer anava elaborant, fins a fer una biologia del registre fòssil, o dit d'una altra forma, avançant-se molts anys al que avui en dia constitueix la Paleocologia. L'aplicació d'aquesta nova forma de pensar quedà reflectida especialment en

l'estudi dels foraminífers, protozous amb closca mineral, que fins llavors havien estat considerats gairebé de forma exclusiva com indicadors biocronoestratigràfics. Va ser sota l'influx d'aquest intercanvi d'idees que Guillem Mateu va dur a terme la seva tesi doctoral *Estudio sistemático y bioecológico de los Foraminíferos vivientes de los litorales de Cataluña y Baleares*, introduint a Espanya l'aplicació dels foraminífers com a bioindicadors. Poc després d'acabar la tesi de doctorat, en el 1967, Guillem Mateu entrà a formar part de l'Instituto Español de Oceanografía (IEO), en el seu centre de Balears. Allí va desenvolupar la seva tasca científica fins a la seva jubilació, en el 1996. Varen ser uns anys de campanyes oceanogràfiques arreu del món, Mediterrània, Cantàbric, Mar del Nord, Sahara, Senegal i ja a punt de jubilar-se, l'Antàrtida, on es crearen vincles d'amistat que han perdurat fins el final. A l'IEO trobà Pedro Balle, sedimentòleg, amb qui va compartir sempre la cabina i moltes hores de feina; així mateix va gaudir de treballar amb altres companys, sobre tot geòlegs, com Juan Acosta, Víctor Díaz del Río i Jorge Rey. Un any després de la seva incorporació a l'IEO, Guillem Mateu va ser elegit President de la Societat d'Història Natural de les Illes Balears (SHNB), càrrec que ostentà fins el 1981. Aquesta institució, creada el 1954 i que, en absència d'un marc acadèmic regular, aglutinà naturalistes de primer ordre com Guillem Colom, Joan Cuerda, Lluís Gasull, i molts d'altres. Algunes publicacions de Guillem Mateu durant aquest període de temps són *Los foraminíferos del Tirreniense de la Bahía de Palma de Mallorca y las condiciones bioecológicas del antiguo Mar Balear* (1968), *Foraminíferos del contenido gástrico del Spatangus purpureus O.F. Müller y su degradación protoplasmática a través del aparato digestivo de este equínido* (1969), *Foraminíferos recientes de la isla de Menorca (Balears) y su aplicación como indicadores biológicos de contaminación litoral* (1974), *Los "pellets fecales" actuales y los ooides tipo pelloide del Neógeno mediterráneo. Contribución a su conocimiento* (1977), *Contribution à la connaissance de l'ultrastructure de la carapace des foraminifères planctoniques et benthoniques. Étude faite au microscope de balayage* (1979) i, juntament amb G. Colom i J. Cuerda, *Los foraminíferos plio-pleistocénicos de la isla de Cabrera (Balears) y las condiciones paleoecológicas del antiguo Mar Balear* (1979). L'ambient que es vivia en el si de la SHNB, juntament amb altres institucions i tenint en compte les circumstàncies socials del moment, que demandaven que fos possible que la gent jove pogués cursar estudis superiors sense haver de partir, es va fer possible el naixement d'una universitat, primer com a delegació de la Universitat Autònoma de Barcelona i alguns anys després convertida ja en Universitat de les Illes Balears. Ja des dels inicis, Guillem Mateu va impulsar els estudis de Biologia dins l'oferta acadèmica, essent-ne el promotor. Els inicis no foren fàcils degut al poc personal, i a la poca durada de molts d'aquells professors. Això dificultava l'estabilitat, a llarg termini, de la llicenciatura en Ciències Biològiques i varen ser necessàries les mobilitzacions dels estudiants (del curs que ell anomenava "Pirata") i l'esforç d'alguns professors que no miraren ni les hores ni la quantitat de matèries que varen haver d'impartir. En reconeixement al seu entusiasme i esforç, el Departament de Biologia, pocs dies abans del seu 75è aniversari, el 2006, el va homenatjar, celebrant els trenta anys d'estudis de Biologia a la UIB. Record particularment l'emoció i alegria que va tenir quan els companys, alumnes i ex-alumnes es varen sumar a l'homenatge amb una exposició fotogràfica i els seus bons amics Juan Usera i Luis Pomar.

Al llarg dels anys setanta, a mitjans i finals de la dècada, la vida personal de mon pare va canviar intensament. Es va secularitzar i es va casar amb Catalina Maria, i fruit del matrimoni vàrem néixer Guillem (1977) i Catalina (1979). A partir de llavors va compaginar la seva vida acadèmica i professional amb la família. Dels anys de la infantesa em vénen moltes imatges a la memòria. Record les visites que feia mon pare a Don Guillem Colom, bé a la seva casa del carrer Isabel II de Sóller, bé al xalet del Port de Sóller. Confés que per a mi eren una mica avorrides als meus sis o set anys, sentint un enfilall de noms estranys, de períodes geològics, d'espècies de microfòssils, i una paraula, "foraminífer", que a la llarga resultaria habitual en el nostre vocabulari, però que quan de petit la pronunciava davant altra gent, esdevenia, davant la meva sorpresa, gairebé una flastomia per a la major part de persones. Aquelles anades a ca Don Guillem se'm feien inacabables, quan ell i mon pare passaven hores i hores xerrant de les seves coses, i jo sentia que el temps s'havia aturat. Afortunadament Donya Catalina, esposa de don Guillem, m'acompanyava a jugar amb un canot que tenien i l'espera es feia més entretinguda.

Retall de premsa sobre la reunió celebrada a la Societat d'Història Natural de les Balears per a tractar la implantació dels estudis de Biologia a la Universitat.

Per decisió de l'Assamblea Ordinària corresponent al present mes de juliol, la

SOCIETAT D'HISTORIA NATURAL DE LES BALEARS

convoca una reunió dels professionals i estudiants de Biologia de l'illa de Mallorca. La qüestió a tractar es la Facultat de Biologia de la nostra Universitat. L'esmentada reunió tindrà lloc al local de la Societat (a l'Estudi General Lullà) el dia 15 de juliol a les 7 hores de la tarda. Es prega a tots els interessats la seva assistència.

Ciutat de Mallorca, 4 juliol 1975.

HOY **44** PAGINAS

9-VII-75

30-VII-76

SATISFACCIÓ D'ESTUDIANTS

Sr. Director:

Els sotassignants, estudiants de Biològiques, manifestem la nostra satisfacció per la decisió de la Universitat Autònoma de Barcelona de completar el primer cicle dels estudis de Ciències Biològiques a Mallorca.

Al mateix temps, dins un nou clima de diàleg i representativitat, ens feim solidaris de la voluntat majoritària mantinguda durant tants d'anys per naturalistes i entitats culturals de Les Illes.

Dins els condicionaments naturals de les Illes, aquesta decisió és un pas important i ens estimularà a continuar treballant per una Universitat Balear autènticament arrelada dins les realitats culturals, econòmiques i socials del nostre poble.— (Segueixen 16 firmes).

Guillem Mateu fou una persona tremendament activa, que va fer una passió de la seva feina, sense defallir ni un instant, del darrer al primer dia. Va treballar a l'Institut Espanyol d'Oceanografia, fins que el 1996, es va jubilar, als seixanta-cinc anys, tot i que va seguir visitant el Centre de Balears, fins gairebé el final de la seva vida. Durant molts anys va compaginar la feina de l'IEO amb la docència a la UIB. No obstant, des de la seva jubilació

2 Junio 1976 - Pág. 17

★ Unas dos mil quinientas personas recorrieron anoche las calles de Palma

MANIFESTACION EN DEMANDA DE LA UNIVERSIDAD

Palma. (De nuestra Redacción).— Abolida de dos mil personas se manifestaron ayer en las calles de la ciudad por las presiones que se ejercen en la Universidad para la creación de una facultad de Biología...

La concentración de los manifestantes se produjo en la plaza de Cort a las once y media de la tarde, para desde allí iniciar un recorrido por las principales calles de Palma...

Mallorca en manos del Comandante y otra en manos del jefe del ejército. En consecuencia, a grandes voces se reclamó la independencia de la Plaza Mayor...

La manifestación estuvo precedida por un 'corte' de tráfico en la plaza de Cort...

EN OCTUBRE HABRA SEGUNDO CURSO DE BIOLÓGICAS

Palma (De nuestra Redacción).— Parece ser que después de una reunión realizada en la tarde de ayer en la de la Facultad de Ciencias de nuestra ciudad entre el doctor Cabré y representantes estudiantiles de Biología, y instancias del vicerrector Antonio Roig, el primero aseguró que no había ningún inconveniente para que en el próximo octubre se impartan oficialmente, las enseñanzas del segundo curso de Biológicas.

24-I-76

i fins els setanta-cinc anys, va ser Professor Emèrit a la mateixa Universitat mantenint ocupat fins el final de la seva vida.

Retall de premsa que recull la manifestació dels carrers de Palma en demanda d'una Universitat.

Una vegada complerta l'edat límit, va seguir fent feina amb la mateixa intensitat de sempre i va embarcar-se amb el seu projecte final, que el va Aquests darrers anys, amb col·laboració amb amics com Juan Usera, Alejandro Cearreta, Carme Alberola i Eustoquio Molina, ha retut homenatge a Guillem Colom Casanovas, la persona que més va admirar, com a mestre i

amic, i amb qui va compartir la curolla dels foraminífers. Durant hores i més hores han revisat els materials i documents dipositats al Museu Balear de Ciències Naturals i a la fi s'ha donat a conèixer la figura de Colom en la dimensió que li correspon com a pioner en el camp de la Micropaleontologia, i com a persona de gran humanitat. La obra científica de Guillermo Colom Casanovas (1900 - 1993) consta de tres volums que recullen una revisió sistemàtica de totes les espècies noves que va descriure, tenint en compte el context científic del moment i la seva relació amb els micropaleontòlegs i especialistes més insignes de l'època.

Es pot dir amb tota seguretat, que mon pare ha gaudit d'una vida plena de satisfaccions tant en el que respecta a la seva vida professional, com en l'aspecte personal. Moltes institucions han reconegut la seva trajectòria professional al llarg de la seva vida. Així, fou membre de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma, la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, Soci d'Honor del Museu Balear de Ciències Naturals, Siurell de Plata, Premi Ramon Llull del Govern de les Illes Balears, President Honorari de la Societat d'Història Natural de les Balears, etc. Per altra banda, ha vist que l'escola micropaleontològica iniciada per Colom, i de la qual n'havia pres el relleu, assegurava la seva continuïtat gràcies a la influència decisiva del seu amic Felicià Fuster, qui estant de

President del Consell Social de la UIB, va aconseguir el finançament de la Fundació ENDESA per a la creació de la Càtedra "Guillem Colom Casanovas".

Aprofit aquestes línies per a mostrar l'agraïment a les persones i institucions que han manifestat el seu condol més sincer. En especial volem donar les gràcies als seus companys i amics de l'Institut Espanyol d'Oceanografia, a la Universitat de les Illes Balears, concretament a l'equip rectoral i als seus companys dels departaments de Biologia i Ciències de la Terra i, molt especialment, a la Societat d'Història Natural de les Balears i a l'Associació Museu Balear de Ciències Naturals.

Olivera sembrada en memòria de Guillem Mateu, davant l'edifici Guillem Colom Casanovas, on s'imparteixen els estudis de Biologia a la Universitat de les Illes Balears.